

Sisäministeriölle
2.6.2022

Asia: VN/9938/2022 Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi rajavartiolain muuttamisesta

Pakolaisneuvonta ry:n lausunto

Pakolaisneuvonta kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta hallituksen esitykseksi rajavartiolain muuttamisesta. Keskitämme lausunnossamme järjestön toimintakentän kannalta olennaisimpiin ehdotuksiin eli turvapaikanhakuoikeuden ja rajanylitysliikenteen rajoittamiseen.

1 Yleistä

Euroopan unioni ja sen jäsenmaat ovat reagoineet voimakkaasti viime vuonna Valko-Venäjän rajalla kärjistyneeseen tilanteeseen, jossa siirtolaiset – suurin osa turvapaikanhakijoita muun muassa Syyrian ja Afganistanin kaltaisista maista – jätettiin epäinhimillisiin olosuhteisiin suojattomina Valko-Venäjän ja Euroopan unionin rajavaltioiden, ennen kaikkea Puolan ja Liettuan väliselle rajalle. Ihmisten hädästä ja oikeuksien toteutumisesta huolehtimisen sijaan muuttoliikkeen "välineellistämistä" ja "hybridivaikuttamisesta" tuli EU:ssa muotisansoja, joilla on sittemmin perusteltu niin jäsenvaltioiden kuin jopa EU:n tasolla merkittäviä perus- ja ihmisoikeuksien rajoituksia joko käytännön toimin, kuten Puola yksinkertaisesti käännettämällä heidät maasta ja estäessään ihmisiä hakemasta turvapaikkaa tai pyrkien säätämään lakeja, jotka tekisivät rajoituksista nimellisesti laillisia vaikkakin ihmisoikeussopimusten vastaisia.

Suomessakin on nyt pikaisesti valmisteltu lakimuutoksia, joilla joko tosiasiallisesti pyritään estämään turvapaikanhakeminen käytännössä eli rikkomaan Suomea sitovia kansainvälisiä velvoitteita tai sitten turvapaikanhakuoikeuden rajoittamista koskevalla pykälällä tavoitellaan lähinnä signaalivaikutusta, joka on suunnattu sisäpolitiikkaan tai mahdollisesti ainoaan ulkovaltaan, jonka voi ajatella käyttävän "hybridivaikuttamista" Suomea kohtaan eli Venäjään. Kummassakaan tapauksessa ei kajoamista oikeuteen hakea turvapaikkaa voi pitää perusteltuna eikä varsinkaan sillä tavoin kuin luonnoksessa on ehdotettu.

Luonnos on ristiriitainen erityisesti siltä osin, että siinä toisaalta todetaan, että oikeus hakea turvapaikkaa ja ehdoton palautuskielto sitovat myös poikkeusoloissa, mutta tosiasiallisesti siinä ehdotetaan mahdollisuutta myös ns. normaalioloissa rajoittaa näitä ehdottomia perus- ja ihmisoikeuksista.

Luonnoksessa ei ole tarkkarajaisesti määritelty, millaisissa tilanteissa oikeutta hakea turvapaikkaa rajoitettaisiin. Sen sijaan päätösvalta välittömistä toimenpiteistä keskeisen perus- ja ihmisoikeuden rajoittamisesta ollaan ehdotuksen mukaan antamassa sisäministeriölle, ja viime kädessä valtioneuvoston ratkaistavaksi, ilman mitään mainintaa päätöksenteon yhteydessä tehtävästä perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arvioinnista.

Pakolaisneuvonta vastustaa luonnoksessa esitettyä mahdollisuutta keskittää kansainvälisen suojelun hakeminen yhteen tai useampaan rajanylityspaikkaan.

2 "Hybridivaikuttaminen" ja "välineellistetty maahantulo" käsitteinä epäselviä

Kuten esitysluonnoksessakin todetaan, hybridivaikuttamiselle ei ole olemassa yleisesti hyväksyttyä määritelmää. Luonnoksen perusteluiden mukaan "vieraan valtion vaikutuksesta tapahtuvan maahantulon" ei tarvitse olla laajamittaista, jotta valtioneuvosto voisi tehdä päätöksen kansainvälisen suojelun hakemisen keskittämisestä eli käytännössä rajoittamisesta. Sitä, mihin arvio vakavan uhan mahdollisuudesta perustuu, ei avata eikä perustella mitenkään. Sisäministeriölle ollaan käytännössä antamassa oikeus rajoittaa normaalioloissa turvapaikanhakuoikeutta, ennalta määrittelemättömän uhan mahdollisuuteen perustuen, ennen kuin mitään uhkaavaa on ehtinyt edes tapahtua.

Perus- ja ihmisoikeuksiin kajoavan lainsäädännön tulee olla tarkkarajaista. Perus- ja ihmisoikeuksia voi rajoittaa vain, kun se on välttämätöntä ja vain sen verran kuin se on tarpeen – luonnoksessa ollaan antamassa kulloisellekin valtioneuvostolle vapaat kädet määritellä, milloin "vieraan valtion vaikutuksesta tapahtuva maahantulo" voi aiheuttaa vakavaa uhkaa.

3 Turvapaikanhakuoikeuden rajoittamisesta ja palautuskiellosta

Syvemmin perusoikeuksien toteutumiseen vaikuttavat rajoitukset ovat mahdollisia vain poikkeusoloissa. Joka tapauksessa, jotta rajoittaminen olisi mahdollista, rajoitus tulee muotoilla täsmällisesti ja tarkkarajaisesti, mitä tämä lakiluonnos ei tee, vaan jää täysin tulkinnanvaraiseksi. Rajoituksille tulee olla hyväksyttävä peruste, mutta sellaista ei luonnoksessa määritellä, vaan oikeutta hakea turvapaikkaa ollaan valmiita rajoittamaan pelkän mahdollisenkin, ei edes tosiallisen uhan vuoksi. Lakiluonnoksesta ei myöskään selviä, miten turvattaisiin tosiasiallinen oikeus hakea turvapaikkaa tilanteessa, jossa turvapaikanhakeminen olisi sallittu vain määritellyissä rajanylityspaikoissa.

Ehdottomia ihmisoikeuksia kuten palautuskieltoa ei voi rajoittaa edes esimerkiksi sodan kaltaisissa poikkeusoloissa. Turvapaikan hakemisen estäminen ja käytännössä ihmisten suora käännyttäminen rajalla ilman minkäänlaista arviota siitä, olisiko ihmisten suojelun tarpeessa, loukkaa ehdotonta palautuskieltoa.

Lopuksi

Koronapandemia ja viimeisimpänä Venäjän hyökkäys Ukrainaan ovat osoittaneet, että suomalainen poliittinen järjestelmä pystyy tarvittaessa nopeastikin reagoimaan äkillisesti muuttuviin tilanteisiin. Ukrainalaisten sotaa pakenevien vastaanotto EU-maissa on toisaalta osoittanut, että laajamittaisen maahantulon tilanteessakaan maahantulon rajaaminen ei ole käytännössä ratkaisu, vaan Ukrainan naapurimaat ovat poikkeustilanteessa päinvastoin keventäneet maahantulon prosesseja.

Pia Lindfors
Toiminnanjohtaja
Pakolaisneuvonta ry